

II.2.3. Paisatge

L'estudi del paisatge en un territori és una disciplina que pot ser abordada des de múltiples perspectives i tècniques. Per aquest apartat realitzarem només una descripció qualitativa del paisatge de Roquetes – obviant tota mena de tècniques quantitatives i detallades - entesa com la interpretació subjectiva de la visió que un observador té del territori. Bàsicament, la percepció del paisatge de Roquetes, com la de qualsevol altre territori, dependrà dels següents paràmetres:

- Orografia i usos del sòl
- Punts d'observació possibles
- Alteracions i impactes

Orografia i usos del sòl

La descripció realitzada del medi geològic, geomorfològic i hidrològic als apartats anteriors permet entendre l'existència al terme municipal de dues grans unitats molt diferenciades i bruscament separades; per una part, tenim els Ports, la muntanya, i per altra, la plana.

Aquestes grans unitats presenten diferències internes i especificitats que estudiarem posteriorment, però ara ens situarem en les seves característiques generals.

Els Ports no són una serra o muntanya qualsevol; es tracta d'una muntanya brusca, que s'eleva verticalment des de la plana sense solució de continuïtat, i que té uns relleus vertiginosos i una fesomia de cims i carenes força característics. La conseqüència del substrate geològic calcari és aquesta verticalitat, amb desnivells espectaculars i una xarxa de barrancs profunds i esquerps que drenen la muntanya. Els Ports, vist des de lluny – des del Delta, des de la ribera del riu, des de la serra del Montsià - són un bloc enorme - ja que continua cap a les terres del Maestrat a Terol i Castelló - que s'eleva repentinament en un territori rodejat de plana. La inexistència d'edificacions o nuclis de població al cor, i la manca pràcticament total de pistes, carreteres o alteracions, li confereixen un caràcter salvatge i mític. Són muntanyes de referència per les gents de Roquetes que l'han convertit en el seu símbol, ja que en el seu terme se situa el cim més alt d'aquesta serra – el Caro – i per extensió de les Terres de l'Ebre i les comarques de Tarragona.

Els Ports estan dominats visualment pels espadats, cingles i penya-segats de roca calcària, amb colors clars de tonalitat que passa des dels blanquinosos a ataronjats segons la llum i l'hora del dia . A les parts baixes, la roca nua es combina amb els verds apagats de les brolles, les màquies i les garrigues, verds que poden ser brillants durant les èpoques de pluja (la tardor i hivern). A les parts més altes, la dominància de les pinedes proporciona a aquestes muntanyes un color blavós quan són observades de lluny i verd fosc brillant quan s'hi és a dins o ben a prop. La sensació general d'aridesa es perd sovint a l'endinsar-se al massís, ple de pinedes roviroses, degotalls i barrancs on circula l'aigua. Cal tenir en compte les especificitats de l'existència de masses reduïdes en extensió de boscos caducifolis, com les fagedes, que destaquen pel seu verd viu lluent a l'època de sortida de les fulles i pels colors taronges o vermells de la tardor. Una altra especificitat és l'existència de nevades anuals que tenyeixen de blanc les parts altes de la muntanya i que es converteixen en un referent evocador per totes les Terres de l'Ebre.

La plana roquetenca és indissociable de la gran unitat que és la plana anomenada de Santa Bàrbara o de la Galera, que s'estén entre el riu Ebre, la serra del Montsià, el riu Sènia i els Ports. Es tracta d'una àrea bàsicament plana, amb uns pocs nuclis de població, i dominada pels conreus arboris de secà, molt majoritàriament d'olivera tradicional amb marcs de plantació molt amplis. Les parcel·les són petites, i s'intercalen algunes àrees petites incultes amb màquia i també àrees creixents de conreus intensius de cítrics, a més d'alguns polígons industrials importants com els de Santa Bàrbara o la Sènia. La visió més completa de la plana es té des dels cims i carenes del Port i des d'indrets privilegiats com el poble del Mas de Barberans. E un dia de vent de dalt, la plana refulgeix amb el color argentat de les parts inferiors de les fulles d'olivera.

La combinació del caràcter extensiu i marcadament mediterrani de la plana amb els relleus salvatges i forestals dels Ports resulten en un paisatge d'extrema qualitat i atractiu on encara les afectacions són menors.

A Roquetes, la plana té l'especificitat de presentar diverses àrees d'assentaments més o menys nodrits d'habitatges en disseminats, que desvirtuen significativament el paisatge bàsicament rural de la plana. Dins de la plana, hauríem de diferenciar molt clarament la subunitat de la vall al·luvial recent, situada per sota de la terrassa plioquaternària. En aquesta zona plana inferior, a molts pocs metres per damunt del nivell del riu Ebre, és on s'assenten els nuclis de població principals i la major part de l'activitat humana. Fins fa poc temps, es tractava d'una àrea dominada pels pobles

principals – Raval de Cristo i Roquetes - molt ben diferenciats, i separats per hortes, arrossars i fruiterars de regadiu – servides pel Canal de la Dreta de l'Ebre – salpicades de torres i masos. Actualment, aquesta àrea ha començat a adquirir característiques molt clares de periurbanitat, ja que és l'espai lògic de creixement dels nuclis citats i de Ferreries, a més d'actuar com eix d'infraestructures de comunicació i àrea de situació de polígons industrials; conseqüentment, l'estructura original del territori s'està perdent molt ràpidament, així com l'agricultura tradicional que s'hi desenvolupava

Punts d'observació possibles

Els punts d'observació són aquells indrets privilegiats on una persona pot gaudir d'una visió el més àmplia possible del paisatge d'un municipi o comarca. Generalment s'associen a punts singulars on la seva elevació o orografia permeten realitzar la tasca d'interpretació del paisatge i que tenen, a més, una relativa facilitat d'accés. Aquests punts d'observació poden ser interns a l'àrea que volem descriure – per exemple, un municipi – o externs.

Al terme de Roquetes existeix un indret que destaca per sobre dels altres, i es converteix en un mirador vàlid a escala regional : el cim del Caro. Aquest cim, accessible per una pista forestal asfaltada, permet una observació en una pràctica totalitat de 360° - tot i que interrompuda cap al nordoest per la presència de les grans antenes de telecomunicacions – que permet veure, en dies de bona visibilitat, tota la complexa estructura de serres del Port fins el Maestrat i, més enllà, Penyagolosa. Tanmateix, permet observar bona part de la Plana de la Galera, el tram baix de l'Ebre amb el Delta, les serres de Cardó-Boix i totes les serres Pre-litorals tarragonines fins el Montsant i Prades, i l'interior de la Vall de l'Ebre amb els Pirineus al fons. A més, permet copsar el relleu abrupte i singular de la muntanya roquetenca. Es tracta d'un punt d'observació que no deixa indiferent a ningú i que, malauradament, no compta amb cap senyalització o element que ajudi als visitants a interpretar el paisatge.

Tanmateix, qualsevol dels indrets elevats del Port als quals es pugui accedir per pista forestal o senderó permet obtenir noves i interessants perspectives d'aquestes muntanyes canviant, obrint als sentits nous barrancs, rocams o cingleres. Resulten especialment interessants la zona de Casetes Velles, Clot de l'Hospital i alts de la Caramella.

A la plana, dins el terme de Roquetes, no existeix pràcticament cap punt ben definit d'observació; els pocs desnivells existents i l'absència d'edificis alts o singulars accessibles – campanars, torres o d'altres – situa a l'observador quasi sempre a un nivell de proper a un terreny dominat per la urbanització a l'al·luvial baix i els conreus d'olivera a la plana superior. Tanmateix, des de tota la plana, així com des dels nuclis de població, els Ports dominen l'horitzó cap a l'oest. Destaquen en aquest sentit alguns indrets accessibles al marge sud del barranc de Sant Antoni, més a l'est del mas dels Canonges, on es pot gaudir d'importants visions de la plana, dels Ports i del mateix barranc, un accident geogràfic força remarcable. També la carretera de la Raval de Cristo al Mas de Barberans permet obtenir en alguns indrets vistes interessants del municipi. El turó de l'Observatori de l'Ebre permet també interpretar la trama urbana de Roquetes, i els marges de la terrassa plioquaternària permeten observar la vall al·luvial baixa, incloent indrets singulars com els arrossars del Racó d'Omedo. Per últim, cal citar la visió del nucli de Roquetes amb la seva església amb el perfil dels Ports al fons que tradicionalment es tenia des de la carretera abans d'entrar al poble i que el nou urbanisme que es desenvolupa en aquest sector comença a dificultar.

Exteriorment al municipi, destaca, potser, les elevacions del Coll de l'Alba dins el terme de Tortosa, o el mateix castell de la Suda, que permeten obtenir visions interessants de la riba dreta del riu i dels Ports.

Alteracions i impactes.

En aquest apartat farem esment d'aquells aspectes que deterioren la qualitat del paisatge. Tot sovint, i com la interpretació del paisatge, més enllà dels aspectes científics i acadèmics, és una qüestió subjectiva, que depèn de l'observador, allò que una persona pot entendre com una alteració, una altra pot no apreciar-la de la mateixa manera. També com en l'apartat anterior, existiran alteracions paisatgístiques internes al municipi i d'altres externes.

- Alteracions internes

- Les antenes del cim del Caro. Les antenes de telecomunicació i repetidors de televisió del cim del Caro són força antigues i formen part de la fesomia del Port, de manera que hom no pot dissociar la muntanya i les antenes i han passat ja a “integrar-se” en el paisatge. Tanmateix, resulta evident que es tracta d'un dels pocs elements clars d'humanització

d'aquest territori salvatge i que la seva situació és, a l'hora, una agressió paisatgística i una referència paisatgística. Cal felicitar-se de que, en el seu temps, una campanya popular aconseguís aturar la intenció del Govern de l'Estat de situar radars militars en aquest cim.

- Les transformacions de regadiu. Les transformacions des dels oliverars i garroferars tradicionals cap als cítrics intensius suposa un canvi important en la fesomia de la plana, trencant la coloració i textura d'aquest territori, i tot sovint, trencant també el parcel·lari tradicional, ja que generalment les plantacions de cítrics es realitzen aconseguint parcel·les molt grans mitjançant la destrucció dels marges tradicionals. Aquestes transformacions són especialment visibles des dels vessants i cims del Port, ja que des de la pròpia plana tot sovint no són apreciables en les seves magnituds. Un exemple que sí que es pot copsar són els conreus de cítrics de vora el mas dels Canonges, molt visibles des de la carretera del mas de Barberans
- Els disseminats de la plana. Quelcom similar podem dir dels habitatges agrupats en àrees de disseminats i escampats per la plana. Constitueixen una agressió al caràcter preeminentment agrícola d'aquest territori però, tot sovint, no són apreciables des de la pròpia plana sinó des de les elevacions dels Ports.
- Les urbanitzacions del Port. Les urbanitzacions del Mascar, el Toscar i les Carrasquetes constitueixen agrupaments d'habitatges de molt diversa tipologia situades al cor dels Ports, en un indret força visible des de la carretera de Caro. Tot i que no existeix una gran densitat d'habitatges, que en general no tenen dimensions molt importants i que tot sovint estan "amagats" a la massa forestal, és clar que es tracta d'una activitat humana discordant amb el caràcter natural del territori circumdant i consisteix una alteració que pot sobtar a aquelles persones àvides d'un paisatge muntanyenc
- La periurbanització de la plana al·luvial. Es tracta, més que d'un punt geogràfic concret, d'un procés que en els temps recents ha transformat profundament el paisatge d'hortes, fruiterars i arrossars que envoltaven els nuclis principals de les poblacions de Roquetes, la Raval de Cristo i Ferreries, eliminant el parcel·lari, fomentant l'abandonament de conreus, torres i masos, i facilitant la proliferació d'activitats industrials i de serveis, agrupades o no en polígons industrials o al llarg dels eixos de comunicació, i l'extensió dels nuclis urbans amb una tipologia urbanística molt diferent a la pròpia dels nuclis tradicionals. Avui en dia es manifesta amb l'existència d'una franja d'espai lliure agrícola abandonat entre Roquetes i Ferreries, que dificulta la visualització dels límits físics del municipi.

- Les graveres. Les diverses graveres existents al terme municipal són descrites en un apartat específic d'aquesta memòria. Val a dir que es tracta, generalment, d'activitats d'excavació molt poc visibles des de la plana i apreciables, però, des de la muntanya; afortunadament, a les vessants del Port no s'hi ha desenvolupat cap pedrera destinada a l'extracció de roca calcària, que hauria significat un impacte importantíssim. Tanmateix, existeixen algunes graveres que han explotat el marge mateix de la terrassa plioquaternària, de manera que existeixen alguns talussos i desmunts d'evident origen humà d'aquestes terrasses entre la Raval de Cristo i Roquetes. També és impactant l'activitat d'escombrera de la gravera Aricemex, convertida en un abocador incontrolat de residus de la construcció.

- Alteracions externes
 - Els incendis forestals. Alguns incendis forestals especialment devastadors s'han produït fora del terme de Roquetes però afectant plenament els Ports. Especialment remarcables són algunes muntanyes existents al nord del municipi i visibles des de la carretera d'accés a Caro; aquí, la destrucció de la vegetació va produir una erosió important que, de retruc, va dificultar la regeneració de la vegetació; conseqüentment, és apreciable una textura i coloració diferent, molt més clara i àrida.
 - Les transformacions de cítrics. A la riba esquerra del riu Ebre, algunes transformacions a cítrics s'han realitzat sobre terrenys pendents dels vessants de la muntanya. Especialment sagnant és la transformació ocorreguda al nord-est de la ciutat de Tortosa, visible des de Roquetes i des dels Ports, on s'ha posat al descobert una enorme parcel·la de terra vermellova que suposa una impressionant ferida paisatgística en el color verd apagat dominant de la resta del territori.
 - la xemeneia de Orujosa. L'activitat industrial d'Orujosa provoca tot sovint una important fumera grisenc que, segons la direcció dels vents, arriba a afectar a la població de Roquetes. Tot i que en realitat es tracta d'un fum bastant innocu i poc contaminant – tot i que molest a nivells d'olors – proporciona una imatge negativa a la riba dreta del riu.